

Vámos Miklós

töredelmes
vallomás

Vámos Miklós

töredelmes
vallomás

ATHENAEUM

Copyright © Vámos Miklós, 2018

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Telefon: 1-235-5030
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado
athenaeum@lira.hu

ISBN 978 963 293 747 2

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Peiker Éva
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borító: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Szekszárdi Nyomdában, 2018-ban
Felelős vezető: Vadász Katalin igazgató

NEMIGEN

Volt egyszer egy hajnalba nyúló buli a házamban. A jelenlévők többsége húsz és harminc közötti, én viszont már ötven fölött. Rilke kutyám (ő azóta boldogabb létre szenderült) nem törődött a sokasággal, ugyanúgy igényt tartott esti sétájára, mint máskor. Már órákkal túlhaladtuk annak szokásos időpontját. Indultam vele kifelé, mire a társaság zöme fölkerekedett, jönnek ők is. A Dunához vonultunk, át a gáton, le a stéghez. Rilke félig vízimentő génekkal rendelkezett (golden retriever mama), így még télen is rituális fürdőt vett a folyamban.

Ihletet kapott tőle egy nő – inkább lány –, mindenki meglepetésére váratlanul ledobálta a ruháit, s belevetette magát a vízbe. Ami éjszaka azért veszélyes, erős a sodrás, márpedig ha elkeveredik a stégtől, nehezen tud kijönni, másutt éles terméskövek szegélyezik a folyót. Házigazdaként ez járt a fejemben. Legnagyobb csodálkozásomra a társaság egyik férfi – inkább fiú – tagja habozás nélkül utána ugrott, ő ruhástul, cipőstül.

Nem történt semmi baj, mind a ketten kikapaszkodtak. A hímek lopva megbámulták a lány meztelenségét, míg

magára nem rántotta a holmiját. Akkor viszont az átnedvesedett blúz mutatta a látnivalót, következésképp folytatódott a leskelődés. Ettől kényelmetlenül éreztem magam, uraim, vagy megbámuljuk, vagy nem, nincs értelme úgy tennünk, mintha NEM, ha közben IGEN.

A fiú, aki hideg fürdőt vett a Dunában, arról híres, hogy még a férfiak átlagánál is nehezebben mond igent vagy nemet. Nagyon megdicsértem, öregem, életedben először határozott döntést hoztál, gratulálok! Köszönte szépen, átöleltük egymást. És ott helyben megalakítottuk az Olyan Férfiak Klubját, Akik Sosem Mondanak IS-t. OFKASMI. Megbeszéltük, hogy havonta lesz taggyűlés, ahol ki-ki bevallja, ha megszegte az alapszabályt, s kiszabjuk a penitenciát. Hetek múltán jelentkezett egy barátja, hogy csatlakozna az OFKASMI-hez, mert ő sem dönt könnyen. Hónapokon át folyt ez, megtartottuk a taggyűléseket.

Sokat tanultam. Szerintem ők is. Megállapítottuk, hogy ha a drága emberek rászoknának az áldott kijelentő módra, rengeteg kínlódástól, szenvedéstől, *verdengéstől* (ezt a vergődikből és az fetrengből keresztezem) mentesíthetnék önmagukat és szeretteiket.

Legyünk konkrétak. Nézzünk körül szélesebb ismeretségi körünkben, jobb híján a Facebookon, számláljuk meg, hány férfiról tudjuk, hogy verdeng egy eldöntendő kérdés börtönében. Latolgatja, mondjuk, hogy összeköltözzön-e a barátnőjével. Elvegye-e feleségül? Gyártson-e vele gyermeket? Avagy: hagyja-e el a családját valamely új szerelem kedvéért? Esetleg: váltsón-e lakhelyet, állást, országot, jóbarátot, életstílust, szenvedélyt? És mi a sztenderd válasz? Az, hogy IGEN, de NEM. Mert sok érv szól amellett,

hogy lépjen, de legalább ugyanannyi amellet, hogy mégse. Következésképp a végeredmény általában: IS.

Márpedig így soha semmit nem döntünk el. Fontos ügyeinkben ezzel az IS-sel addig halogatjuk az elhatározást, míg sorsunk keresztútjainál szinte sosem mi döntjük el, hogy merre menjünk, hanem az idő. Fennköltebben: az Égiek. Hívőknek: az Isten. Anyagelvűeknek: a Sors.

Nem kél viszketeg érzés bennetek ennek olvastán? Fölteve, hogy igazat adtok nekem. Én kifejezetten nyugtalanítónak találok, hogy ezek szerint nem én fogom a gyepelőt a magam életében. Amióta ezt fölfogtam, igyekszem száműzni az IS-eket döntési helyzeteimből. Ennek lehet az a túlhajtása persze, hogy az ember kissé vaktában, akár időnek előtte moccan valamerre, de mindennek van árnyékos oldala, avagy szép közmondásunk szerint: nincsen rózsza tövis nélkül.

Ha már választani kell, sokkal jobb az IGEN, mint a NEM. Hiszek a személyes példamutatásban: IGEN, IGEN, IGEN!

Idővel a lány, aki meztelenül ugrott a vízbe, hallott a klubunkról. Kérte, vegyük föl őt is. Szavaztunk. Egy IGEN (én), két NEM. Azt mondták, férfiklub. A kérelmet sajna elutasítottuk. Mindeközben két klubtagunkban vérré vált az alapszabály szelleme. Megkérték a kezét annak a nőnek, akivel jártak, s azok IGEN-t mondtak. Két esküvő. Majd három további IGEN (3 gyerek született). A klub csöndesen idejét múlta – az ő vonatkozásukban.

Istenem, ha minden ilyen szépen alakulna!

BIZALOM

„Mi hát az idő? Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdezik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom.” Mai *időze-tünk* Szent Ágostontól való. Aki tud ennél pontosabbat, írjon levelet. R-mail az igazi. (R, mint Régimódi, azaz postaládába dobandó.) További kérdés, hogy életünk előrehaladtával, nagyjából az ötödik iksz után miért kezdünk egyre többet álmodni az e földön töltött időnk legelejéről? Fogalmam sincs, pedig már sokat gondolkodtam ezen.

Bizonyára kaphatunk tudományos választ a szakemberektől, hogy mikorra emlékezhetünk vissza. Természetesen nem ide tartoznak az olyan múltforgácsok, amelyek azért ragadtak idegrendszerünk vetítóvásznára, mert annyiszor mesélték, mondjuk, a szüleink, vagy mert láttuk a családi fotóalbumban.

Egyik fiam határozottan állítja, tisztán emlékszik arra a másodpercre, amikor legelőször megpillantottuk egymást. Én is. De az én agyfilmem nem vitatható, már javakorabeli voltam. Ő viszont körülbelül húszperces. Nyikorgó fém zsúrkocsin toltta ki őt negyven másodperccel idősebb bátyjával együtt a klinika gyerekfőorvosa.

A zsúrkocsi tetején olyasféle átlátszó műanyag doboz állt, amilyenben a szüleim a kenyeret tartották, még az ötvenes években, talán ezért volt annak az alja vörös. Ebben a két grillcsirke méretű csecsemő egyike (a báty) szendergett, a másik viszont tágra nyílt szemmel nézett rám, miközben az orvos kézipumpa gumiharangját nyomogatta, pici fekete cső vitte a friss levegőt a fiam szájába.

Semmi baj, mondta a fehérköpenyes, volt egy kis légzési nehézsége öneki, de... – biztatóan mosolygott kackiás bajsza alatt. De rendben lesz, ugye? – szigorú voltam, mint egy osztályfőnök. Persze, válaszolta ő, s indult a zsúrkocsival a folyosón. Azt még csak ő tudta, hogy a PIC (Prenatal Intensive Care), az újszülöttek intenzív osztálya felé.

Na, és a fiam (tizenegy év után) meséli, ő emlékszik a műanyag dobozra, a pumpára, és arra, hogy amint észrevett, arra gondolt, hogy rám bízhatja magát.

Jó kezdet atya-fiú kapcsolathoz, ugye? Nem tudom, merészeljem-e elhinni, hogy az ő pici agyvásznacsáján rögzült mindez. Vegyük hozzá a már említett megbízható szakemberek ama álláspontját, hogy a frissen született csecsemők még nem rendelkeznek a látás képességével. Persze, nemcsak a szemünkkel látunk, hanem a bőrünkkel, sőt a lelkünkkel és a szívünkkel is. Ebbe most ne menjünk bele.

Érdekes, a negyven másodperc miatt bátynak tekinthető másik fiú semmi efféléről nem számol be, kifejezett kérdésre sem. Azért leszögezi, hogy immár ő is bízik bennem. Lehet-e igaz, amit az öcs állít? – nincs válasz. A sokat hivatkozott brit tudósokra kevésbé számítok, mint a lélek mérnökeire, az írókra. A mi foglalkozásunk az emlékezés, ki más tudhat erről nálunk többet?

Ideje volna hirdetni egy irodalmi pályázatot, mesélik el érdemes szerzők a legkorábbi emléküket, amelyről igazolni tudják (például tanúkkal), hogy nem hallomás vagy fotó alapján él bennük, és – ez még fontosabb – nem szokásos munkamódszerükkel érlelték s párolták a valóság termésének magvaiból.

Elsőként nevezek be. Hiszik-e vagy sem, az én legelső emlékem abból az időszakból maradt a fejem raktárában, amikor még biztosan nem voltam kétéves. Az igazoló eljárásban hátrányt fogok szenvedni amiatt, hogy a koronatanúk – a szüleim – már nagyon régen meghaltak. Nővérem él és virul, ő azonban nem emlékszik erre az esetre (sem).

Történt az úgynevezett ötvenes évek legelején, hogy kortársaimhoz hasonlóan üldögéltem kis bődönömön, kis és nagy dolgok ügyében. Szüleim ezt várták tőlem. Igyekeztem, ám eleinte ritkán bizonyultam sikeresnek. Nem zavart, hogy anyám zordan visszaparancsolt zöld műanyag trónusomra, ha annak kivehető öble üres maradt, szívesen időztem ott. Méreteimhez képest kényelmes volt a beosztása, alkarom a karfán nyugtattam, ábrándoztam szebb idők jöveteléről, melyek a szobatisztaságot és a magabiztos vécéhasználat képességét hozzák ajándékba. Akkor anyám végre örül majd nekem.

Egyetlen emlékszemcse sincs a birtokomban, amely azt jelezné, hogy úgy véltem, megbízhatom a két felügyeletemre kirendelt szolgálattévő személyben, akiket apunak és anyunak kellett szólítanom.

A legeslegeső hármast jelenetünk, amit földézhettek, a következőképpen zajlott. Este volt, a kislámpa sárga sugara vert aranyávót a sötétben. Nem túl fényeset, huszonötöt

használtunk, mint majdnem mindenki akkoriban, a szocialista dolgozó nem pazarolja az állam szolgáltatta energiát. (Ez ugye későbbi tudás.) Én a bödönömön múltattam akkoriban még végtelennek tetsző időmet. Egy óvatlan pillanatban – hm, mitől óvatlan? nem tudom, így szoktuk mondani – jobb kezemmel benyúltam kissé fölemelt fenekem alá (mozgáskoordináció), hogy megvizsgáljam, honnan is várhatóak a nagyobb dolgok. Üregre vagy hasadéokra számítottam, tekintettel arra, hogy mekkora szokott lenni a produktum. Legnagyobb csodálkozásomra a vágatot megtaláltam, de – összenőtt! Ezért megy olyan nehezen, gondoltam. Siklaltam a mutatóujjam tovább, lefelé, míg pici lyukra bukkantam.

Megrémültem. Nem elég, hogy a vágat benőtt, alul egy seb lett! Az alábbi cérnahangú kiáltásra ragadtattam magam: Jaj, baj van, kilyukadt a senkem! (Hátsó fertályomat hívtam így egy darabig, félreértés folytán. A szüleim sokáig nem javították ki, tetszett nekik e gyerekszleng.)

Anyám ijedten szaladt oda, mi történt, édes Öcsikém? Már bőgtem, biztosra vettem, súlyos betegség lehet az, amitől kilyukad az ember seneke, végem van, meghalok. (Ekkortájt hunyt el a nagyanyám, ott, a mi gyerekszobánkban, a nővérem ágyán. Azokra a hetekre kilakoltattak bennünket.)

Amikor női felügyelőm megértette, mit beszélek, kikacagott, ugyan, édes Öcsikém, ne beszélj marhaságot, mindenkinek lyukas a feneké! – magyarázta, mely célból. Nem hittem neki, már túl sokszor becsapott. Hívta a férfi felügyelőt, aki megerősítette a mondottakat. Nektek is? – kérdeztem. Nekünk is. Mutassátok meg!

Hiába erősködtem, nem mutatták.

Csoda, ha nem bíztam bennük?

SZÓTÁRAM

Drága olvasó, loptál-e már életedben? Aki erre azt feleli, hogy ő soha, azt diszkvalifikáljuk.

Hölgyeim és uraim, én többször is. Nemcsak azokra az esetekre gondolok, amikor más írók munkáiból merítettem, ezt törvényes és megengedett segítségnek vélem, a világirodalmat éppen az egymásnak adott ötletek és témák tartják össze. Az alábbi történet viszont huszonöt éve bánt.

A nyolcvanas évek végén megérkeztem a híres-neves Yale egyetem Drama Schooljába, ösztöndíjas léhűtőként. Még nem tudhattam, hogy kevés vártatva vendégprofesszor-rá avanszálok egy veszélyeztetett terhesség miatt – hosszú. Lényeg az, hogy a vasfüggöny mögül keveredtem a méltán tekintélyes színiakadémiára, mely olyan nagyságokat adott a világnak, mint Meryl Streep. Kerestem a helyem, eleinte nem találtam. Ágrólszakadtnak éreztem magam. Még akkor is, amikor a Yale Cabaret bemutatta egyik darabomat.

A dramaturgnak kijelölt fiatalemberrel sokat molyoltunk az angol fordításon. Albérlete alapján magamhoz hasonló ágrólszakadtnak véltem. A több lakó által agyonhasznált IKEA ágyon, asztalon és könyvespolcon kívül egyetlen említhető tárgya volt, az IBM laptop számítógé-

pe. (Addig ilyet még nem is láttam.) Alatta díszes bőrborítójú kötetet tartott, hogy magasabb legyen. Szükség esetén onnan húzta ki. Angol értelmező szótár volt, Webster vagy Longman, aranyozott lapszélekkel, a betűrendet félkör alakú mélyedések jelezték. Nem rejtettem véka alá, mennyire tetszik nekem az a szótár. A dramaturg olyan mosollyal nyugtázta, mint a különlegesen szép nők a bókokat.

Közelgett a bemutató. Azokban a napokban sokat ültem a Drama School emeleti könyvtárában, már kurzust tartottam, s ott készültem, mert valamennyi szakkönyv rendelkezésemre állt. (Bizony, az internet előtti időkben így ment ez, idősebbek még emlékezhetnek.) A Reference Section, vagyis a kézikönyvek polca melletti asztal lett a törzshelyem. Az egyik ferde tárlón figyelmes lettem a díszes borítójú kötetre, szakasztott olyan volt, mint a dramaturgé. Esküdni mertem volna rá, hogy idáig nem volt itt. Levettem, belelapoztam. A kemény kötés előzékére nyomtatott oklevélfélét ragasztottak. *Ez a szótár W. B. nagylelkű adománya, melyet távozása alkalmából helyez el a gyűjteményben.* Dátum, saját kezű aláírás. [W. B.-nek hívták a dramaturgot.]

Milyen távozása? hova megy? a bemutatón se lesz itt? nekem miért nem szólt??? – talpra ugrottam, tudakozódtam a könyvtárban ülő tanártársamtól, egy huszonéves nőtől, akinek aranynak látszó karika fénylett az orrában. Távoli állam egzotikus (indián) nevű városát nevezte meg, oda hívták meg az ifjú dramaturgot, amilyen mázlista. A nő mosolygott, én nem bírtam viszonzni. Alig kaptam levegőt a pulykaméregtől. Megalázva és elárulva éreztem magam. Addigra összeállt bennem az igazán fájdalmas kérdés: ha már ilyen mázlista, akkor miért nem énnekem adományozta nagylelkűen azt a szótárt, eléggé összeba-

rátkoztunk ahhoz, vagy nem? A Yale egyetem, s benne a Drama School a végzett hallgatóktól mesés összegű pénzeket kap évről évre, míg én itt kínlódom, bizonytalan egzisztenciával, kegyelemkenyéren, az sem világos, hogy örökre maradok az USA felségterületén, vagy egyszer a távoli magyar állam BudaBest nevű fővárosába térek vissza, csalódottan és sikertelenül.

A tehetetlen düh könnyeket csalt a szemembe, fölnyaláboltam a szótárt, s kiszaladtam az előtérbe. Hátam a vakító fehér falnak vetettem. Próbáltam rendezni lelkem és lélegzetvételem. Akkor jött az ötlet. Bosszúból ellopom én ezt az adományt, hazaviszem, vagyis bérelt zugomba, mert én sokkal jobban megérdemlem. Így is tettem. A beragasztott oklevélfélét már lenn, a szilfáról elnevezett utcán kiteptem, és – magam is nehezen hiszem el – apró darabokra szaggasztás után megettem!

Otthon (?) lassacskán észre tértem. Hátha valaki meglátott? Talán már értesítették is az egyetemi rendőrséget, hamarosan jönnek értem, micsoda blamázs, a frissen munkába álló balkáni vendégoktató lopással indítja működését!

Másnap kora reggel visszacsempésztem a ferde tárlóra a szótárt. De most már nem állt benne, hogy kinek a nagylelkű adománya. Övé? Enyéem? Közös? Vajon búcsúzóul benézett-e oda, kinyitotta-e a szép kötetet, s ha észrevette a beragasztott lap eltűnését, mit érzett? Készített-e új oklevelet a szótár(am)ba? Talált vagy kitalált-e hihető magyarázatot arra, amire voltaképp nincsen? Nem tudom. Őt nem láttam soha többé. S azóta kétszer is meggondolom, érdemes-e lopni.

Mondhatnám ehelyett, hogy becsületes vagyok. De hazudni sem érdemes.